

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ, ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ Й ОСВІТНЬОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ ІМЕНІ ПРОФЕСОРА Є. ПЕТУХОВА
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
УМАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі

Збірник матеріалів

VII Всеукраїнського науково-методологічного семінару з історії освіти

20 травня 2022 року

Київ

Вінниця
«ТВОРИ»
2022

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 6 від 23 травня 2022 р.*

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д. (голова редколегії), доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Тарнавська С. В., кандидат історичних наук, вчений секретар Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Бойко О. А., молодший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Василенко С. Б., молодший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Павленко Т. С., науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Середа Х. В., науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Рецензенти:

Коляда Н. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Любовець Н. І., кандидат історичних наук, с.н.с., завідувач відділу теорії та методики біобібліографії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

П 24 Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 20 трав. 2022 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін. ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В., ... Середа Х. В.]. – Вінниця : ТВОРИ, 2022. – 74 с.

ISBN 978-617-552-105-2

Збірник містить тези виступів учасників VII Всеукраїнського науково-методологічного семінару з історії освіти «Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі», проведеного у рамках Всеукраїнського фестивалю науки – 2022, що відбувся в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського 20 травня 2022 року.

УДК 37(092):001.4]:005.745(082)

*Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій.
Відповідальність за зміст публікацій несе автор.*

ЗМІСТ

ЗМІСТ	5
<i>Г. А. Александрова</i>	
НЕКРОЛОГ ЯК БІОГРАФІЧНЕ ДЖЕРЕЛО	9
<i>Л. Д. Березівська</i>	
ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ» ЯК ФОРМА ПРЕДСТАВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІКИ В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ	9
<i>Н. І. Богданець-Білокаленко</i>	
ЛИСТУВАННЯ ТА ПЕРІОДИКА ЯК ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА В БІОГРАФІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ ІСТОРІЇ ОСВІТИ	11
<i>В. А. Вергунов</i>	
ПРОФЕСОР А. Є. ЗАЙКЕВИЧ (1842-1931): ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ ІНТЕРЕСІВ ВЧЕНОГО ТА ПЕДАГОГА АГРАРНОЇ СФЕРИ СВІТОВОГО ВИМІРУ	12
<i>Т. Л. Гавриленко</i>	
ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ЛЕО КЕСТЕНБЕРГА (1882-1962) У СТУДІЯХ ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ: ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ	16
<i>О. М. Горошкіна</i>	
РОЛЬ ОЛЕКСАНДРА БЛЯЄВА В ДОСЛІДЖЕННІ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	17
<i>Г. В. Дефорж</i>	
ПЕРСОНАЛІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІКИ: КАЛІНІЧЕНКО НАДІЯ АНДРІЇВНА	19
<i>О. О. Драч</i>	
АВТОБІОГРАФІЯ В ІСТОРИКО-ОСВІТНІХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: МЕТОДОЛОГІЧНІ НОВАЦІЇ	19
<i>Н. А. Калініченко</i>	
ІВАН ТКАЧЕНКО – ПЕДАГОГ-НОВАТОР, ОРГАНІЗАТОР ШКІЛЬНИЦТВА	21
<i>І. І. Колесник</i>	
«БІОГРАФІЧНИЙ ПОВОРІТ» В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ТА КУЛЬТУРНІЙ ІСТОРІЇ	21
<i>Н. М. Коляда</i>	
ПЕДАГОГІЧНА БІОГРАФІКА В ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЦЕНТРУ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА	22
<i>О. О. Кравченко</i>	
НАУКОВІ ЗАХОДИ З НАГОДИ 200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША	23
<i>О. П. Міхно</i>	
НЕКРОЛОГ ЯК ДЖЕРЕЛО ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ	24
<i>О. Б. Петренко</i>	
ПРО БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ В МЕЖАХ ВИВЧЕННЯ ЗДОБУВАЧАМИ СТУПЕНЯ РІД НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ З ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК»	25
<i>І. І. Розман</i>	
ДЖЕРЕЛА БІОГРАФІЧНИХ ДАНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ ПЕДАГОГІВ	27
<i>О. В. Сухомлинська</i>	
ПОДРУЖЖЯ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНСЬКІЙ БІОГРАФІСТИЦІ: ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПІДХОДІВ	28

ПЕРСОНАЛІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІКИ: КАЛІНІЧЕНКО НАДІЯ АНДРІЇВНА

Калініченко Надія Андріївна – професор кафедри фізики, біології та методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, професор, заслужений учитель України (1983), лауреат премії імені Василя Сухомлинського (2004). У 1964 р. закінчила Уманський державний педагогічний інститут імені П. Г. Тичини за спеціальністю «Вчитель біології та вчитель основ сільськогосподарського виробництва». Після закінчення інституту, 10 років працювала заступником директора з навчально-виховної роботи Комишуватської середньої школи Новоукраїнського району. Із 1974 р. по 1996-й, протягом 22 років, очолює цю школу. Разом із колективом зуміла створити новаторський навчальний заклад, де започатковано наставницький рух, табори праці і відпочинку, трудові загони старшокласників, всесоюзний похід учнів та студентів за економію і бережливість. У 1984 р. захистила кандидатську, у 2009 р. – докторську дисертацію, в яких досліджувала трудову підготовку учнів сільської школи. 1984–2012 рр. – науковий кореспондент Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України. З 1996 р. – завідувач кафедри педагогіки і психології Кіровоградського обласного інституту удосконалення вчителів (зараз Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського), завідувала кафедрою 18 років, до 2014 р. Керувала обласними школами методистів-кореспондентів, педагогів-дослідників педагогічної майстерності, фаховими конкурсами. В ІДПУ імені Володимира Винниченка Надія Андріївна працює 38 років, з 1984 року, пройшовши шлях викладача, доцента, професора. Під її керівництвом вісім талановитих учителів стали кандидатами педагогічних наук. Надія Андріївна активний учасник конференцій та симпозіумів усіх рівнів з проблем демократизації освіти, розвитку гуманістичних ідей В. О. Сухомлинського в сучасній школі; традицій та інновацій у школах Кіровоградщини тощо. Член двох спеціалізованих учених рад із захисту кандидатських та докторських дисертацій. Наукові здобутки Надії Андріївни подано у 150 наукових працях, серед яких 16 монографій, підручників та навчальних посібників.

Напрями наукової та професійної діяльності: традиції та інновації в навчальних закладах Кіровоградщини; трудова підготовка учнів сільської школи; профільне навчання у сучасній школі, методика навчання біології, екології в основній та старшій школі, історія освіти в персоналіях, діяльність педагогів-гуманістів В. О. Сухомлинського, І. Г. Ткаченка, О. А. Захаренка, моделі шкіл гуманної педагогіки. Результативну самовіддану працю Надії Андріївни відзначено численними державними нагородами.

О. О. Драч

АВТОБІОГРАФІЯ В ІСТОРИКО-ОСВІТНІХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: МЕТОДОЛОГІЧНІ НОВАЦІЇ

На початку 1970-х французький дослідник Ф. Лежен (Philippe Lejeune) заявив, що біографія і автобіографія – це референтні тексти: як науковий або історичний дискурс, вони надають інформацію про зовнішню щодо тексту «реальність», отже

перевіряються. Їхня мета не лише правдивість, але подібність до сьогодення. Не «ефект реального», а образ реального [2, с. 35]. За визначенням Лежена, автобіографія – це «ретроспективна розповідь прозою певної реальної людини про власне буття, з особливим акцентом на своє індивідуальне життя, зокрема, на історію своєї особистості» [2, с. 14].

Поглибили підходи до вивчення джерельної цінності автобіографії американські дослідники. Автобіографічна пам'ять – це спогади про минулі факти та події, інтегровані й інтерпретовані в несуперечну історію про себе. Згадуючи, індивід зосереджується на визначальних моментах свого життя, potwierджуючи власну ідентичність. Поточна самооцінка не тільки посилена особистою пам'яттю, але, на думку дослідників, може відігравати активну роль в організації і тлумаченні минулого досвіду [2, с. 407]. Переконавання індивіда щодо себе і власного «Я» впливають на те, які історії він долучить до життєвої автобіографії.

Нині фокусують дослідження на розвитку відносин між Я-концепцією та автобіографічною пам'яттю. Зокрема, як індивідуальні відмінності, пов'язані з поточною самооцінкою, можуть впливати на дитячу пам'ять щодо свого минулого. Вивчення зв'язку між дитячими автобіографічними наративами, статтю і самооцінкою, виявило гендерні відмінності в методах, якими дівчата і хлопці оповідали про свій минулий досвід. Стверджується, що гендер є критичний фільтр, через який ми розуміємо світ і своє місце в ньому [1, с. 429].

Студіювання соціально-культурної моделі розвитку автобіографічної пам'яті поглиблено вивченням найважливіших аспектів її функціонування. Інтеграція розширеної суб'єктивної точки зору в розширену оповідну структуру, опосередковану мовою і загальними культурними наративами, формує автобіографічну свідомість [3, с. 73]. У міру того, як індивіди приймають і адаптують наративні структури, соціальний і культурний обшир, до якого вони долучені, ці наративні рамки визначають індивідуальне розуміння, наскільки культурно опосередковані форми оповідання стають інтерналізованою формою автобіографічної свідомості людини. Автобіографічна свідомість виходить за межі простих спогадів про минулі події, створюючи відчуття розширеного «Я» в часі, яке переживає і рефлексивно оцінює події [3, с. 90].

Отже, особисте минуле – це соціально конструйований об'єкт, де наша внутрішня розширена суб'єктивна перспектива, наша автобіографічна свідомість, як процес, є витвір нашого рефлексивного відображення.

Список використаних джерел

1. Buckner, J.P. Fivush, R. Gender and Self in Children's Autobiographical Narratives. *Applied Cognitive Psychology*. 1998.12. 4. С. 407–429.
2. Lejeune Ph. *Le pacte autobiographique*. Paris: Éditions du Seuil, 1975. 348 p.
3. Nelson K., Fivush R. The Development of Autobiographical Memory, Autobiographical Narratives, and Autobiographical Consciousness. *Psychological Reports*. 2020. 123. № 1. С. 71–96. URL: <https://doi.org/10.1177/0033294119852574>.